

Marsai Viktor<sup>1</sup>

## A szomáliai biztonsági helyzet 2024-ben<sup>2</sup>

Szomália és Afrika szarvának politikai és biztonsági viszonyai komoly változáson mentek keresztül az elmúlt években, amely során az ország bukottból törékeny állammá vált. Jelen elemzés azt vizsgálja, hol is tart ez az átalakulás 2024-ben. Először görcső alá veszi az elmúlt évek politikai történéseit, majd az as-Sabáb dzsihádisták felkelőszervezet elleni küzdelem helyzetét, különös tekintettel a 2022 óta tartó offenzíva eredményeire és kudarcaira. Ezt követően bemutatja a külső szereplők hatását a szomáli helyzetre, kiemelt figyelmet fordítva a 2024. január 1-jei etióp–szomaliföldi megállapodásra. A tanulmány fő megállapítása, hogy a kétségtelen eredmények ellenére a szomáli elit körében megfigyelhető, olykor a fegyveres küzdelemig fajuló hatalmi vetélkedés, illetve az azt kihasználó külső beavatkozás jelentősen gátolja az ország további fejlődését.

**Kulcsszavak:** Szomália, as-Sabáb, Kelet-Afrika, klánok

### *The Somali Security Situation in 2024*

*The political and security situation in Somalia and the Horn of Africa have undergone major changes in recent years, during which the country has turned from a failed to a fragile state. This analysis examines where this transformation is in 2024. First, it scrutinizes the political events of recent years, then the state of the fight against the al-Shabāb jihadist insurgency, with particular regard to the results and failures of the offensive against the extremist since 2022. After that, the impact of external actors on Somalia is presented, paying attention to the Ethiopia-Somaliland agreement of January 1, 2024. The main conclusions of the study are that, despite the undoubted results, the power struggle that can be observed among the Somali elite, sometimes leading to armed conflict, and the external intervention that takes advantage of it, seriously hinder the country's further development.*

**Keywords:** Somalia, al-Shabāb, East Africa, clans

## Bevezetés

Szomália a 2000-es évek elején több szempontból is a nemzetközi érdeklődés középpontjában állt. Az ország a bukott államiság összes fontos ismervét hordozta, és rendszeresen első helyen szerepelt a *The Fund for Peace* és a *Foreign Policy* által közösen készített

<sup>1</sup> Marsai Viktor az NKE habilitált egyetemi docense, a Migrációkutató Intézet igazgatója. E-mail: [marsai.viktor@uni-nke.hu](mailto:marsai.viktor@uni-nke.hu)

<sup>2</sup> A tanulmány a TKP2021-NVA-16 azonosítószámú NKE HHK „Alkalmazott katonai műszaki, had- és társadalomtudományi kutatások a nemzetvédelem, nemzetbiztonság területén a Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon” című pályázat keretében készült.

Failed (2014-től Fragile) States Indexen.<sup>3</sup> 2005-től kezdve az as-Sabáb nevű dzsihádisták felkelőcsoport fokozatosan megszilárdította pozícióit az országban, és a tálibán mellett a világ egyik legpusztítóbb szélsőséges iszlamista szervezetévé vált, amely több százezer négyzetkilométernyi területet és több millió embert tartott ellenőrzése alatt, miközben minisztériumokat szervezett, közigazgatást működtetett és adót szedett.<sup>4</sup> Végül, de nem utolsósorban ez az időszak volt a szomáli kalózkodás fénykora is, amely nem csupán regionális, de globális szinten is felhívta a figyelmet az Afrika szarván kialakult válság következményeire.<sup>5</sup> A szomáliai instabilitás egyszerre fenyegette Kenyát, Etiópiát, illetve a térség hajózási útvonalait.

Mindezek fokozott nemzetközi szerepvállalást vontak maguk után annak érdekében, hogy Szomália az államépítés folyamatán keresztül bukottból törekeny állammá váljon, és képes legyen legalábbi minimális mértékben vállalni a felelősséget saját területének és lakosságának biztonságáért, illetve gazdasági fejlődéséért. A külső beavatkozás új hulláma a 2006-os etióp beavatkozással kezdődött, majd az Afrikai Unió mindmáig legnagyobb béketámogató műveletével, az AMISOM-mal folytatódott, amelynek első egységei 2007-ben érkeztek az országba.<sup>6</sup> Hamarosan az EUNAVFOR Atalanta és az EUTM Somalia formájában az EU, illetve bilaterális alapon amerikai különleges erők is megjelentek az országban. A belső politikai konszolidáció, az as-Sabáb elleni szomáli és AMISOM-offenzíva, a kalózkodás elleni fellépés 2011–12-re jelentősen javított a térség biztonsági helyzetén. 2011-ben a dzsihádisták feladták a fővárost, Mogadishut, és 2012-re számos vidéki nagyváros is a Szomáli Szövetségi Kormány (Federal Government of Somalia, FGS) ellenőrzése alá került. Ezzel párhuzamosan 2012-ben – 21 évnyi hiátus után – ismét megalakult az első, már nem átmeneti, mindenki által elismert szomáli kormány, és az ország új – igaz, átmeneti – alkotmányát is elfogadták.<sup>7</sup>

A 2000-es évek elejének káosza azzal járt, hogy a biztonsági és nemzetközi tanulmányok is fokozott érdeklődéssel fordultak Afrika szarva felé, és számos kötet és tanulmány jelent meg az ottani helyzetről. A 2010-es évek vége felé azonban ez a figyelem lankadni látszott: a viszonylagos stabilitás, az as-Sabábal szemben kialakult katonai patthelyzet, a lassan kibontakozó gazdasági lehetőségek mellett Szomália különlegessége veszített erejéből – legalábbis a nyugati irodalomban. Ugyanakkor az események nem álltak meg, és az elmúlt évek is számos fordulatot tartogattak mind bel-, mind külpolitikai téren.

Ez a tanulmány arra tesz kísérletet, hogy betöltve az elmúlt évek hiátusát, röviden bemutassa a jelenlegi szomáliai helyzetet, illetve az ahhoz vezető fő tényezőket. Terjedelménél fogva ez nem lehet kellően részletes: itt csak arra vállalkozhatunk, hogy a legmeghatározóbb trendeket elemezzük. Ennek keretében először megvizsgáljuk a belpolitika helyzet alakulását; az as-Sabáb elleni küzdelem állását, különös tekintettel a 2022

<sup>3</sup> The Fund for Peace: *Fragile States Index*. [online], 2024. Forrás: fragilestatesindex.org [2024. 07. 09.].

<sup>4</sup> Erről részletesen lásd Hansen, Stig Jarle (2013): *Al-Shabaab in Somalia The History and Ideology of a Militant Islamist Group*. London: Hurst.

<sup>5</sup> Marsai Viktor (2011): *A szomáliai kalózkodás és az EU Atalanta missziója*. *Nemzet és Biztonság*, 4(4), 66–76.

<sup>6</sup> Erről részletesen lásd Williams, Paul D. (2018): *Fighting for Peace in Somalia: A History and Analysis of the African Union Mission (AMISOM), 2007–2017*. Oxford: Oxford University Press.

<sup>7</sup> Minderről lásd Marsai Viktor – Hettyey András (2013): *Szomália. Állami összeomlás és konszolidációs kísérletek Afrika szarván*. Pécs: Publikon Kiadó.

óta tartó offenzíva eredményeire és kudarcaira; és végül a külső szereplőkkel való viszony legfontosabb kérdéseit, elsősorban az etióp–szomáliföldi megállapodás következményeit.

A szerző elemzése során egyaránt használ elsődleges és másodlagos forrásokat. Elsődleges forrásainkat stratégiai dokumentumok, sajtóanyagok, illetve interjúk adják majd. Utóbbiakat diplomatákkal, szakértőkkel, elemzőkkel készítettük 2012 és 2024 között. A mintegy 100, kutatóutak során rögzített, félig strukturált, a Chatham House Rules betartásával készített interjúra Addisz-Ababában, Bécsben, Budapesten, Jigjigában, Kairóban, Mogadishuban, Nairobiban, Rómában, Washingtonban került sor. Másodlagos forrásként monográfiákat, tanulmányokat, hosszabb elemző cikkeket használtunk fel.

Jelen írás a nemzetközi és biztonsági tanulmányok realista iskoláját követő deskriptív és elemző módszertant alkalmazza, kapcsolódva a témában megjelent szakirodalomra (Matt Bryden, Stig Jarle Hansen, Ken Menkhaus, Paul D. Williams írásaira), illetve a szerzőnek az elmúlt másfél évtizedben a témában végzett kutatásaira, monográfiájára, tanulmányaira.

## A klánok fogságban – a szomáli belpolitika

A szomáli belpolitikát az elmúlt évtizedben furcsa kettősség jellemezte. Egyrészt a politikai küzdelem az újabb és újabb ígéretek ellenére sem volt képes túllépni a klánrendszer adta kereteken és az azokhoz kapcsolódó politikusok befolyásán, ami mind szövetségi, mind tagállami szinten jól tetten érhető volt. Ennek következményeként sem a 2016–2017-es, sem a 2022-es parlamenti választásokon nem került sor az egy ember – egy szavazat elv alkalmazására, hanem a klánok vénei által kijelölt elektori testület döntött a honatyákról, akik aztán megválasztották az elnököt. 2016-ban ez 14 025 főt jelentett,<sup>8</sup> 2022-ben pedig a 275 alsóházi képviselő mindegyikét egy 101 fős, a klánok által delegált testület választotta meg, vagyis összesen 27 775 fő.<sup>9</sup> Nem sikerült felszámolnia a sokak által kritizált úgynevezett 4.5-ös formulát sem, ami arányosan egy-egy részt biztosított a négy nagy kláncsaládnak (Ogaadeen, Dir, Hawiye, Raxanweyn) a parlamenti és kormányzati pozíciókban, és egy felet a kisebb kláncsaládoknak.<sup>10</sup>

Másrészt ugyanakkor sikerült fenntartani a politikai váltógazdaságot és az alapvetően békés átmenetet az egyes adminisztrációk között, még akkor is, ha azok között esetenként komoly ideológiai ellentétek feszültek. Vagyis az elmúlt több mint egy évtizedben sikerült elkerülni, hogy az ország visszasüllyedjen a klánok közti polgárháború mocsarába, amely megmérgezte az 1990-es évek szomáli belpolitikáját. Azt is érdemes kiemelni, hogy a várakozásokkal ellentétben egyik parlamenti és elnökválasztás sem hozta a papírformát: 2012-ben, 2017-ben és 2022-ben sem a favorit lett az államfői posztért való versengés

---

<sup>8</sup> McCormik, Ty: *Somalia's Presidential Election for 14,000 People*. [online], 2016. 09. 20. Forrás: Foreign Policy [2024. 07. 11.].

<sup>9</sup> Khalif, Abdulkadir: *Somalia's Opposition Candidates Demand Dissolution of Electoral Teams*. [online], 2020. 11. 27. Forrás: The East African [2024. 07. 11.].

<sup>10</sup> *The Role of 4.5 in Democratization and Governance in Somalia. Implications and Considerations for the Way Forward*. [online], 2023. 05. 22. Forrás: Reliefweb/Rift Valley Institute [2024. 07. 11.].

győztese, annak ellenére, hogy a külső és belső szereplők minden esetben komoly összegeket mozgattak meg ennek érdekében.<sup>11</sup>

Itt kell ugyanakkor azt is megjegyeznünk, hogy a legfontosabb célkitűzés, egy erős, centralizált állam kiépítése sem járt sikerrel. Mindez – kicsit előreszaladva – egyszerre bukott meg a klánok és a szövetségi tagállamok ellenállásán. Ezért mondhatjuk, hogy noha Szomália továbblépett az 1990-es és 2000-es évek bukott államiságán, továbbra is komoly instabilitással küzdő törékeny állam: területe jelentős részét nem, vagy alig ellenőrzi, és az FGS befolyása leginkább Mogadishura és az azt körülvevő Banaadir régióra korlátozódik.

A 2012 utáni korszakot bel- és részben külpolitikai téren jól elhatárolták a regnáló elnökök, Xasan Sheekh Maxamuud és Maxaamed Cabdullaahii Maxaamed Farmaajo személye. Xasan Maxamuud, a „mosolygós elnök” viszonylag új szereplőnek számított a somáli politikában, és mindenkit meglepett 2012-es választási győzelme. Xasan Maxamuud mellett szólt, hogy – más politikusokkal szemben – az 1990-es években nem menekült el az országból, és végig fenntartotta kapcsolatát a somáli társadalommal. A különféle segélyszervezetek munkatársaként dolgozó Maxamuud ráadásul simulékony természetével, világos beszédeivel képes volt a lakosság megnyerésére. Ugyanakkor előnye vált a hátrányává is: Xasan Maxamuud nem volt képes olyan erősségű támogatást felvonultatni maga mögött, ami egységbe tudta volna kovácsolni a helyi erőközpontokat. „Xasan Sheekh jó elnök, jók a céljai és a szándékai, de gyenge, nagyon gyenge” – nyilatkozta egy somáli értelmiségi.<sup>12</sup> Később ráadásul kiderült, hogy az elnök szoros kapcsolatot ápol a somáliai politikai életben egyre nagyobb befolyással rendelkező iszlamista szektával, a Damül Ğadiddal.<sup>13</sup> Ez egyébként önmagában nem volt újdonság: a 2000-es években felemelkedő új somáli elit jelentős része valamely, a Muszlim Testvérek vagy a szalafik eszmeiségéhez kötődő vallási-politikai csoporthoz tartozott, mint a Damül Ğadid, az al-Itisima, az al-Islah vagy az Ahlū Sheekh. Ugyanakkor Xasan Maxamuud pozícióit az évek során jelentősen erodálta, hogy az általa ápol iszlamista kapcsolatoknak nemcsak bel-, hanem külpolitikai következményei is lettek. Az elnök mögött ugyanis hamar felsejlett a Muszlim Testvérekhez kapcsolódó török és katari befolyás. 2013 őszén Maxamuud felmondta az emírségekbeli SKA Air and Logistics-szel kötött szerződést a mogadishui nemzetközi repülőtér működtetésére, és átadta azt a török Favori LLC-nek.<sup>14</sup> 2014-ben hasonló sorsra jutott a főváros tengeri kikötője is, amelynek üzemeltetését az Albayrak Group vette át. A bevételek 55%-a maradt a csoportnál, és 45%-a került a somáli államkincstárba.<sup>15</sup> A török térnyerésnek azonban nem mindenki örült. Ez különösen azon szereplők körében keltett visszatetszést, akik – mint Puntföld – inkább az Egyesült Arab

<sup>11</sup> Interjú egy ENSZ-szakértővel, Nairobi, 2012. január; interjú egy EU-s diplomatával, Nairobi, 2017. január; interjú egy kenyai professzorral, Nairobi, 2022. január.

<sup>12</sup> Interjú egy somáli értelmiséggel, Mogadishu, 2014. január.

<sup>13</sup> Bryden, Matt (2013): *Somalia Redux? Assessing the New Somali Federal Government*. Washington–Lanham: CSIS – Rowman & Littlefield, 3.

<sup>14</sup> *Somalia: Turkish Firm Takes Over Management of Mogadishu Airport*. [online], 2013. 09. 16. Forrás: AllAfrica [2024. 07. 18.].

<sup>15</sup> Barigaba, Julius: *Why Turkey, Atmis Jostle for Control of Mogadishu Port*. [online], 2024. 04. 28. Forrás: The East African [2024. 07. 18.].

Emírségekkel ápoltak volna szorosabb kapcsolatot. Számos kritika érte a Damūl Ġadīd befolyását is, amely 2015-re egyes források szerint a miniszteri pozíciók csaknem egyharmadát szerezte meg.<sup>16</sup> Ez egyrészt kivívta a többi, politikai befolyással bíró szekta haragját, másrészt aggodalommal töltötte el Szomália szomszédait, a keresztény többséggel bíró Kenyát és Etiópiát, amelyek attól tartottak, hogy Mogadishu a politikai iszlám hídfőjévé válik a régióban, ahonnan aztán az iszlamista – sőt esetenként dzsihádistá – ideológia könnyen továbbterjed majd a két ország muszlim közösségeire. Ugyanakkor a két kelet-afrikai ország közt is komoly vetélkedés alakult ki a somáliai befolyása miatt. A 2016–17-es választásokra, úgy tűnt, Xasan Maxamuudnak sikerült megnyernie Etiópia hallgatóságos támogatását, miközben Kenya és az Emírségek a miniszterelnök, Cumar Cabdirashiid Cali Sharmaarke kampányát támogatta az államfői poszt megszerzésében.<sup>17</sup> A két politikus között 2016 végére már világosan látszott a feszültség, amely a köztük zajló nyílt üzenetváltásokban öltött testet.<sup>18</sup>

A várakozásokkal ellentétben azonban nem a két legesélyesebb jelölt közül került ki Szomália következő elnöke, részben azért is, mert a klánok közti dinamikák miatt a Raxanweyn ismét elesett az elnöki poszttól, és a kláncsalád bosszúból kihátrált a két politikus mögül. Ráadásul az új parlament 283 képviselőjéből és szenátorából 125 a diaszpóra tagjai közül került ki, akik szintén elégedetlenek voltak Xasan Maxamuuddal. Egy komoly fiatalítás is történt: 165 hónapja fiatalabb volt 35 évesnél, ami szintén arra ösztönözte őket, hogy egy hitelesebb szereplőre tegyék le a voksukat. A választás így az amerikai diaszpóralétből hazatérő, 2010 és 2011 közti kormányfőre, Maxaamed Cabdullaahii Maxaamed Farmaajóra esett. Farmaajo miniszterelnöksége alatt azzal nyert széles körű elismerést, hogy határozottan fellépett a korrupció ellen, és mind a katonák, mind a közszolgák idejében megkapták a fizetésüket. Farmaajo megválasztását ezért valóságos örömnappal fogadta Mogadishuban és az ország nagyvárosaiban – sőt, a külföldi somáli diaszpórában is.<sup>19</sup> Szemben Xasan Maxamuuddal, aki – legalábbis látszólag – óvatos, konszenzusos kül- és belpolitikát folytatott, Farmaajo azonnal komoly konfrontációkat vállalt minden fronton.<sup>20</sup>

Farmaajo az elmúlt időszak legerőteljesebb centralizációs elképzelésével lett elnök, és ennek megfelelően igyekezett egységbe forrasztani a klánok és vallási csoportok mentén szétterjedt somáli társadalmat. Ennek keretében a 2017 februárjában hatalomra kerülő új államfő – már kampányában is – a klánokon átívelő, erősen nacionalista kampányt folytatott. A somáli egység hangoztatása negatív visszhangokat keltett mind Etiópiában, mind Kenyában, amelyek jelentős számú somáli kisebbségnek adtak otthont, és amelyek Szomália 1960-as függetlenné válása után több esetben is fegyveres konfliktusba kerültek szomszédjukkal.<sup>21</sup> Farmaajo nem sietett lenyugtatni a kedélyeket,

<sup>16</sup> Interjú az ENSZ egyik volt munkatársával, Nairobi, 2015. október.

<sup>17</sup> Interjú egy EU-szakértővel, Nairobi, 2017. január.

<sup>18</sup> *Villa Somalia Reacts to Prime Minister's Speech*. [online], 2016. 12. 04. Forrás: Hiiraan Online [2024. 07. 18.].

<sup>19</sup> *Blue Skies Over Somalia*. [online], 2017. 02. 12. Forrás: Hiiraan Online [2024. 07. 18.].

<sup>20</sup> Yusuf, Zakaria – Khalif, Abdul: *The Regional Risks to Somalia's Moment of Hope*. [online], 2017. 02. 22. Forrás: International Crisis Group [2024. 07. 18.].

<sup>21</sup> Mindennek háttéréről lásd Lewis, Ioan M. (2002): *A Modern History of the Somali*. Ohio: Ohio University Press; Menkhaus, Ken (2007): *The Crisis in Somalia: Tragedy in Five Acts*. *African Affairs*, 106(204), 357–390.

és első külföldi útja Szaúd-Arábiába vezetett, majd Kenyába és Jordániába.<sup>22</sup> Farmaajo végül csak hatodik hivatalos útján, 2017. május elején látogatott el Addisz-Abebába,<sup>23</sup> ami – figyelembe véve, hogy több ezer etióp katona harcolt Szomáliában az as-Sabáb ellen – sértésnek is felérő jelzés volt Etiópia számára.

Maxaamed Cabdullaahii Maxaamed Farmaajo sem vonhatta azonban ki magát a szomáliai dinamikák alól, amelyek hamarosan politikája átértékelésére kényszerítették. Bár úgy tűnt, hogy a 2004-ben bevezetett szövetségi struktúra egyfajta klánföderáció mentén képes lesz enyhíteni a klánok közti küzdelmet, másfél évtized alatt egyértelművé vált, hogy ennek épp az ellenkezője történt: a szövetségi tagállamok önálló hatalmi központokká váltak, amelyek – hasonlóan a korábbi nemzeti szinthez – a helyi domináns klán érdekeit képviselték, miközben elnyomták, semmibe vették a többi csoport igényeit. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a klánok közti feszültségek a nemzeti szintről átkerültek a tagállami szintre – esetenként szintén véres politikai küzdelmeket eredményezve. Farmaajo ezért az ország jövőjét az egységes, erős szövetségi kormányzat által irányított államapparátusban látta, amely képes megszelídíteni a klánok uralmát, illetve a szövetségi tagállamokat. Nem véletlen, hogy ezen törekvése minden oldalról erős ellenállásba ütközött, különösen Puntföld és Jubaföld részéről, amelyek minden rendelkezésre álló eszközzel igyekeztek aláásni a centralizációs folyamatot.

Farmaajo ugyanakkor nem várt támogatóra lelt a 2018 tavaszán hatalomra kerülő új etióp miniszterelnökben, Abij Ahmedben. Abij hasonló problémával szembesült a Magasföldön, mint Farmaajo Szomáliában: az 1991-ben bevezetett etnikai föderalizmus valójában a helyi domináns csoportok hatalmát erősítette meg, és tovább gyengítette az összetióp identitást. Mindez 2018 elejére a polgárháború szélére sodorta az országot.<sup>24</sup> Éppen ezért Abij hasonló recepttel próbálkozott, mint Farmaajo: egységesítette az uralkodó pártszövetséget, gyengítve annak etnikai jellegét, és igyekezett erősíteni a központi államapparátust. Ezzel párhuzamosan lépéseket tett a regionális integráció fokozása felé: békét kötött Eritréával, lezárva a két évtizedes befagyott konfliktust, majd 2018-ban megkezdte egy regionális integráció kiépítését a két korábbi rivális, Szomália és Eritrea bevonásával. Meglepő volt látni, hogy Farmaajo, aki 2017-ben még hónapokat várt arra, hogy Addisz-Abebába látogasson, gyakori vendég lett az etióp fővárosban.<sup>25</sup>

Farmaajo szándéka azonban önmagában kevés volt a kitűzött célok eléréséhez. Ahogy az várható volt, a szövetségi tagállamok kormányai – etnikai, illetve kláncsoportok mentén – mindkét országban igyekeztek lassítani a központi kormány jogkörének bővülését. Szomália esetében ez abban nyilvánult meg, hogy az egyes szövetségi tagállamok (Federal Member States, FMS) többször is megszakították a kapcsolatot Mogadishuval, és a legalapvetőbb együttműködésre sem voltak hajlandók annak érdekében, hogy előkészítsék a 2021-es választásokat.<sup>26</sup> Tevékenységükben három tényezőre is támaszkodhattak.

<sup>22</sup> *Somalia's President Farmaajo Jets Off to Jordan for Arab League Summit*. [online], 2017. 03. 28. Forrás: Garowe Online [2024. 07. 18.].

<sup>23</sup> Okello, Christina: *Somali President Visits Ethiopia ... At Last*. [online], 2017. 05. 03. Forrás: RFI [2024. 07. 18.].

<sup>24</sup> Lásd minderről: Marsai Viktor (2018): A 2018-as etióp változásokról I. *SVKK Elemzések*, (1), 1–13.

<sup>25</sup> Shaban, Abdur Rahman Alfa: *Ethiopia, Eritrea, Somalia Summit: Integration, United Voice, Security Tops Agenda*. [online], 2018. 11. 08. Forrás: Africa News [2024. 07. 21.].

<sup>26</sup> *Puntland and Jubaland Depart Mogadishu After Talks Failed*. [online], 2021. 04. 13. Forrás: Keydmedia [2024. 07. 21.].



Egyrészt Abij és Farmaajo közeledése miatt sok szomáli nacionalista becsapva érezte magát, és őket könnyű volt az elnök és politikája ellen hangolni. Másrészt az Afrika szarván folyó külpolitikai játszmák is segítették ellenállásukat: a törekeny államiság ugyanis a gyakorlatban azt jelentette, hogy az FMS-ek képesek voltak önálló külpolitikát folytatni – akár Mogadishuval szemben is. Ez különösen a 2017-ben kirobbanó katari válság kapcsán vált nyilvánvalóvá, amikor a Dohával jó kapcsolatot ápoló Farmaajo nem volt hajlandó csatlakozni a Szaúd-Arábia vezette Katar-ellenes szövetséghez, és semlegesnek nyilvánította magát. Az adott környezetben ezt Rijád és Abu Dzabi egyértelműen Katar-párti álláspontként értelmezte, és ennek megfelelően léptek fel. Hirshabeelle, Puntföld és Jubaföld szövetségi tagállamok ugyanakkor támogatásukról biztosították a szövetséget, és megszakították kapcsolataikat Dohával – legalábbis elméletben, hiszen a külügyek irányítása a szövetségi kormány feladata volt.<sup>27</sup> A felek közti viszony gyorsan elmérgesedett, és a külső hatalmak más-más szereplőt támogattak a szomáliai politikai küzdelemben, ami nagyban akadályozta az eleve instabil struktúrák megszilárdulását. Mivel a belpolitikai vetélkedés során az Egyesült Arab Emírségek<sup>28</sup> a három szövetségi tagállamot támogatta, a fővárosban több, az Emírségekhez köthető politikust is letartóztattak a hatóságok. 2018 áprilisában 9,6 millió dollárnyi készpénzt foglaltak le egy, az Emírségekbe érkezett repülőgépen. Abu Dzabi szerint az összeg a puntföldi hadsereg fizetésére ment volna, Mogadishu szerint azonban ez a szomáli belügyekbe való beavatkozást célozta.<sup>29</sup> A helyzet gyorsan eszkalálódott. Miután válaszul az arab állam felfüggesztette a biztonsági együttműködést a szövetségi kormánnyal, a kormányerők átvették az Emírségek által üzemeltetett fővárosi katonai kiképzőbázist, amelynek során fegyveres összütközésbe kerültek az ott levő szomáli csapatokkal. Az összecsapásban többen életüket veszítették.<sup>30</sup> A legbizarrabb történet a *The New York Times* hasábjain jelent meg, amely szerint egy katari üzletember közvetítésével robbantásos merényletet hajtottak végre egy emírségekbeli cég boosaasói kirendeltsége ellen, hogy ezzel gyengítsék vetélytársuk szomáliai jelenlétét. Doha és a szövetségi hatóságok tagadták a vádakat.<sup>31</sup> A felek közti viszony a Farmaajo-elnökség végéig feszült maradt, és az előbbi példák is jól mutatják, hogy a külső szereplők vetélkedése, illetve annak importálása Afrika szarvára sok esetben a probléma, mintsem a megoldás volt.<sup>32</sup>

Végül, de nem utolsósorban meg kell említenünk azt a nyugati megközelítést is, amely alapvetően értelmezte félre a szomáli belpolitikát, miközben 2021-re gyakorlatilag egyeduralgató narratívává vált. Ennek értelmében a „demokratikus” ellenzék

<sup>27</sup> *Somalia Chides Its Regions for Cutting Ties With Qatar*. [online], 2017. 09. 22. Forrás: Al Jazeera [2024. 07. 21.].

<sup>28</sup> Az Egyesült Arab Emírségek növekvő geopolitikai szerepvállalásáról lásd Tárkai Meszár (2023): Az Egyesült Arab Emírségek geopolitikai szerepe és a technológiai innovációkhoz fűződő kapcsolata. In Virág Barnabás – Horváth Marcell: *Geopolitikai ébredések. A fenntartható jövő megteremtése Eurázsia korának hajnalán*. Budapest: MNB, 127–148.

<sup>29</sup> Maruf, Harun: *Somalia Seizes Nearly \$10M From UAE Plane in Mogadishu*. [online], 2018. 04. 08. Forrás: VOA News [2024. 07. 22.].

<sup>30</sup> *Rival Groups From Somalia's Army Fight at Former UAE Training Facility*. [online], 2018. 04. 24. Forrás: Africa News [2024. 07. 22.].

<sup>31</sup> *Qatar and Somalia Deny NYT's Bombing News Report*. [online], 2019. 07. 23. Forrás: Al Jazeera [2024. 07. 22.].

<sup>32</sup> Minderről részletesen lásd *Somalia and the Gulf Crisis*. [online], 2018. 06. 05. Forrás: International Crisis Group [2024. 07. 22.].

és a tagállamok álltak szemben az egyre „autoriterebbé” váló Farmaajóval, aki nem akarta átengedni a hatalmat és megnyitni az utat a választásoknak. Ebben a megközelítésben mindenért a regnáló elnököt terhelte a felelősség;<sup>33</sup> arról, hogy az FMS-ek – illetve hatalmon levő „örökös elnökeik”, mint a jubaföldi Caxmeed Madoobe – hogyan blokkolták szisztematikusan a centralizációt és a választásokra való felkészülést, ritkán esett szó. Ebben egyébként semmi meglepő nem volt: a nyugati szereplőket jól ismerő somáliai politikusok pontosan tudták, hogy egyéni érdekeiket könnyen el tudják adni a „demokratikus ellenzék” maszkjával – hiszen a nyugati liberális megközelítésben az ellenzék szinte mindig demokratikus, miközben a hatalmon levő csoport elnyomó, és hajlamos az autoriter tendenciákra. Ehhez kapóra jött Farmaajo centralizációs erőfeszítése, amelyet valóban könnyen el lehetett adni mint „diktatórikus” tendenciát. Azt, hogy ezzel épp a somáli megosztottságot sikerül konzerválni, a legtöbb szereplő és döntéshozó nem értette meg. A helyzet abszurditását jól jelezte, hogy a közel egy évtizede hangoztatott egy ember – egy szavazat elve – a demokrácia talán legfontosabb alapköve – épp az ellenzék ellenállásán bukott meg, mert egyrészt féltek attól, hogy Farmaajo így túl sok szavazatot kap, és hatalmon marad, illetve attól is tartottak, hogy egyes, addig domináns klánok és politikusaik befolyása csökken.<sup>34</sup>

A helyzeten az sem segített, hogy egy ponton túl Farmaajo is elutasított minden kompromisszumot. Mivel a folyamatot nem sikerült elmozdítani a holtpontról, 2021 áprilisában az elnököt támogató parlamenti többség megszavazta az államfői terminus két évvel történő meghosszabbítását, ami elfogadhatatlan volt mind Farmaajo ellenfelei, mind a külső szereplők számára. Az ellenzékhez kapcsolódó fegyveres csoportok megjelentek a fővárosban, ahol fegyveres összecsapásokra került sor a szövetségi hatóságok és az alapvetően klánalapú, illetve politikai frakciókhoz kapcsolódó milíciák között. A harcokban többen életüket veszítették, és százazrek menekültek el ideiglenesen a városból.<sup>35</sup> Farmaajo kénytelen volt visszakozni, és 2021 közepére politikailag olyan mértékben izolálódott, hogy lényegében minden hatalmát és befolyását elvesztette. Az elnök befolyása ellen hatott, hogy 2020 novemberében Etiópiában kitört a tigráji polgárháború, amelynek során az 1991 és 2018 között hatalmon levő Tigráji Népi Felszabadítási Front (angol rövidítésben TPLF) és a mögötte álló tigrinya elit fogott fegyvert Abij és a szövetségi kormányzat centralizációs törekvései ellen. Ezzel a regionális integrációs törekvések lekerültek a napirendről, és Abij sem volt képes tovább támogatni szomszédja hasonló törekvéseit. Ráadásul a belső tisztogatások miatt, amely során az etióp hadsereg tömegesen tartóztatta le tigrinya származású katonáit és tisztjeit, jelentősen gyengült a Szomáliában állomásozó, az as-Sabáb elleni küzdelemben részt vevő<sup>36</sup> – esetenként pedig a szövetségi kormányzat ellenfeleivel

<sup>33</sup> Lásd például Walsh, Declan – Dahir, Abdi Latif: *The Bureaucrat From Buffalo Who Pushed Somalia to the Brink*. [online], 2021. 04. 30. Forrás: The New York Times [2024. 07. 22.].

<sup>34</sup> *FMS Leaders Rule Out Universal Suffrage in Upcoming Elections, Invite Pres Farmajo and PM Khairé to Dhusamareb for Negotiations*. [online], 2020. 07. 13. Forrás: Hiiraan Online [2024. 07. 23.].

<sup>35</sup> *Rival Groups Clash in Somali Capital Over President's Mandate*. [online], 2021. 04. 25. Forrás: Al Jazeera [2024. 07. 23.].

<sup>36</sup> *Somalia Uproar Continues After Arrest of Former Al-Shabab No. 2 Who Was Running for Office*. [online], 2018. 12. 15. Forrás: NBC News [2024. 07. 24.].



szemben fellépő – kontingens ereje.<sup>37</sup> Érdeemes megemlíteni a gazdasági nehézségeket is, amelyek tovább gyengítették Abij legitimációját.<sup>38</sup>

A választásokig hátralévő időszakban Farmaajo helyett mintegy ügyvivői szerepkörben, az FMS-ek vezetői és más politikai csoportok által közösen megválasztott Maxamed Xuseen Rooble miniszterelnök irányította az országot és vezényelte le a parlamenti, illetve az elnökválasztást. Az alsóházi parlamenti képviselőkről továbbra is egy egyenként 101 főből álló elektori testület döntött, akiket az egyes körzetekhez tartozó klánok vénei jelöltek ki. Nem vezették ki a 4.5-ös formulát sem. Ugyanakkor a korábbi választásoknál kevesebb választási csalás, vesztegetési ügy látott napvilágot. A folyamat során a résztvevők alapvetően a kompromisszumot, mintsem a konfrontációt keresték, elkerülendő a 2021. áprilisi mogadishui események megismétlődését. Részben ennek is volt betudható, hogy egészen 2022. május végéig kellett várni az új államfő megválasztásáig. A szomáli elit jelentős részében az a konszenzus alakult ki, hogy elejét kell venni a Farmaajo-féle centralizációs kísérleteknek, és inkább hagyni kell a helyi erőközpontokat és klánokat, hogy megőrizhessék hatalmukat. Ez ugyan nem segítette a szomáli államépítést, de sokak szerint elejét vette az esetleges további fegyveres konfrontációnak. A honatyák ezért biztosra mentek, és ismét a korábbi elnököt, Xasan Maxamuudot választották meg államfőnek.<sup>39</sup>

Az azóta eltelt két év ugyanakkor bebizonyította, hogy nem lehet eléggé puhának lenni az FMS-ek számára. Xasan Maxamuud ugyanis hiába próbálkozott azzal, hogy Mogadishuból kitörve közös frontot hozzon létre az ország különböző klánjai és politikai frakciói között, ez kudarcot vallott. Pedig a kezdet jól indult: az elsősorban a Xawaadle klánhoz kapcsolódó milíciák as-Sabáb elleni felkelését kihasználva Maxamuud 2022 nyarán általános offenzívát hirdetett a dzsihadisták ellen, és maga is többször felbukkant a legsúlyosabb harcok színhelyén, hogy növelje a csapatok morálját.<sup>40</sup> A szélsőségesek elleni küzdelem azonban nem tudta egységbe forrasztani a szövetségi kormányzatot és a tagállamokat. 2023 januárjában Puntföld arra hivatkozva, hogy Mogadishu túl autoriter, hasonlóan a Farmaajo-éráéhoz, felfüggesztette az együttműködést az FGS-sel.<sup>41</sup> A helyzeten nem segített, hogy Garoowe elutasította az átmeneti alkotmány 2024. márciusi megváltoztatását is, amely a klánalapú választási rendszer helyett a politikai partok alapján álló versengés felé nyitotta meg az utat, emellett megerősítette az államfő jogkörét (ezután már nem szükséges a parlament jóváhagyása a miniszterelnök személyéhez), és négyről öt évre emelte a kormányzó politikusok hivatali idejét.<sup>42</sup> Hasonlóan a korábbi ciklushoz, érdekes volt látni, hogy ismét az „ellenzék” volt az, amely blokkolni

<sup>37</sup> Az etióp átmenetről részletesen lásd Marsai 2018.

<sup>38</sup> Lásd Pásztor, Szabolcs (2018): *The New Wave of Currency Devaluations in Africa – Will the Devalued Birr Help the Coffee Exports?* *Afrika Tanulmányok*, 12(4), 101–118.

<sup>39</sup> *Somalia Elects Hassan Sheikh Mohamud as New President*. [online], 2022. 05. 15. Forrás: Al Jazeera [2024. 07. 24.].

<sup>40</sup> *President Mohamud Boosts Morale of Troops in Visit to Mahas Forward Operating Base*. [online], 2023. 09. 06. Forrás: Radio Dalsan [2024. 07. 28.].

<sup>41</sup> *Somalia: Puntland State Dissociates Itself From Mogadishu*. [online], 2023. 01. 11. Forrás: Africa News [2024. 07. 28.].

<sup>42</sup> *Puntland Withdraws Recognition of Somali Federal Government Following Historic Constitutional Amendment*. [online], 2024. 03. 30. Forrás: Hiiraan Online [2024. 07. 28.].

akarta a neki nem tetsző elmozdulást a demokratikus választások felé. A ciklus felénél járva nehéz megmondani, hogy a következő választásokig melyik erőcsoport nézőpontja diadalmaskodik majd.

A szomáli belpolitikában számottevő változás a 2012 óta eltelt időszakban a különféle iszlamista mozgalmak háttérbe szorulása. Míg, ahogy arra rámutattunk, Xasan Mahamuud első elnökségét meghatározta a Damūl Ġadīd befolyása, az azóta eltelt időszakban megkopott a különféle szekták politikaformáló ereje. Az elmúlt két ciklusban sokkal fontosabbak voltak a személyes ambíciók, a klánokhoz való tartozás, illetve a geopolitikai versengés befolyása a belpolitika alakulására. Nehéz megmondani, hogy összességében ez pozitív vagy negatív változás-e. Elméletileg az iszlám fontos egységesítő erőt jelent a szomáli társadalom számára, ez azonban az elmúlt három évtizedben meglehetősen eltérő formában jelent meg: az as-Sabáb például folyamatosan az iszlám elleni támadásként értelmezi a külföldi, zömében keresztény erők szerepvállalását Afrika szarván, és az ellenük való dzsihádot mint a szomáli függetlenségért és az iszlám védelméért folyó harcot állítja be.<sup>43</sup> Ugyanakkor a hagyományos szúfi (al-Sūfiyya) irányzatok, a szalafik és a Muszlim Testvérekhez köthető csoport vetélkedése önmaga is komoly feszültségeket szült az országban, amelyekhez sokszor jól definiálható külső hatalmi érdekek is kapcsolódtak. Mégis, a klánokhoz való visszatérés, úgy tűnik, sokkal inkább mutat az 1980–90-es évek rossz dinamikáira, mint a fejlődés felé. Ebből látható, hogy az elmúlt években – elsősorban a vidéki területeken – ismét felerősödtek a klánok közti összecsapások, elsősorban a legelőkért, a vízlelőhelyekért és más erőforrásokért. 2024 júliusában például több tucat ember vesztette életét és közel 6000-en kényszerültek menekülésre Mudug tartományban az egymással szemben álló klánok összecsapásai miatt.<sup>44</sup> Ezzel párhuzamosan Gedo tartományban is hasonló harcokra került sor, ott tíz ember vesztette életét.<sup>45</sup> Habár Xasan Mahamuud az as-Sabábot vádolta az ellentétek szításával,<sup>46</sup> még ha ez igaz is, maguk a szomáli klánok is partnerek voltak abban, hogy a tárgyalás helyett az erőszak alkalmazásával oldják meg egymással szembeni vitás kérdéseiket.

## Az as-Sabáb elleni küzdelem állása

A szomáliai biztonsági helyzetet 2005–2006-tól kezdve alapjaiban határozza meg az as-Sabáb tevékenysége. A szervezet 2007-re fontos katonai és politikai katonai erővé vált az országban, és teljes hatalomátvételét csak a 2006-os etióp katonai beavatkozás, illetve az Afrikai Uniónak 2007-től az AMISOM művelet keretében telepített békefenntartói tudták megakadályozni. Hatalmának 2009–10-es csúcspontja után a kezdeti 3000 főről fokozatosan 22 000 főre bővülő AMISOM, illetve a bilaterális alapon telepített etióp, amerikai és más külföldi kontingensek fokozatosan defenzívába kényszerítették

<sup>43</sup> Lásd Hansen 2013.

<sup>44</sup> *Clan Clashes in Mudug Displace Over 5,820 Individuals, UNHCR Reports*. [online], 2024. 07. 09. Forrás: Hiiraan Online [2024. 07. 30.].

<sup>45</sup> *Jubbaland Warns Instigators as Clan Conflict in Luuq Escalates With Over 10 Dead*. [online], 2024. 07. 07. Forrás: Hiiraan Online [2024. 07. 30.].

<sup>46</sup> *President Mohamud Accuses Al-Shabab of Instigating Clan Conflicts to Disrupt Military Operations*. [online], 2024. 07. 07. Forrás: Hiiraan Online [2024. 07. 30.].

a szervezetet. 2011-ben az as-Sabáb kivonult Mogadishuból, és a 2012–2015 közti vidéki offenzívák hatására kiszorult a legtöbb nagyvárosból.<sup>47</sup> A Jubba és a Shabeelle folyó menti vidéki területeken, illetve Puntföld és Galmudug egyes részein azonban továbbra is aktív maradt a szervezet, különféle becslések szerint mintegy 150 000 négyzetkilométernyi területet tartva ellenőrzése alatt. Az as-Sabáb fenntartotta minisztériumi struktúráját, adót szedett, bíraskodott és iskolákat üzemeltetett a megszállt területeken, miközben az FGS és az FMS-ek által részben vagy egészében ellenőrzött területeken rendszeresen hajtott és hajt végre terrortámadásokat.<sup>48</sup> Sőt, 2015-től a dzsihádisták elkezdték támadni az FGS és az AMISOM katonai bázisait, súlyos veszteségeket okozva a szövetségeseknek, egyben jelentősen gyengítve azok hitelességét és demonstrálva az as-Sabáb ütőképességét.<sup>49</sup>

Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy 2011–2012 óta az as-Sabáb nem jelent többé egzisztenciális fenyegetést a szomáli kormányzat számára, és 2015 óta leginkább egyfajta egyensúlyi állapotról beszélhetünk: egyik fél sem volt képes látványos sikereket felmutatni a másik rovására, sőt az látszott, hogy a dzsihádisták szervezet nagy, stratégiai jellegű terrortámadásainak a száma is jelentősen csökkent a fővárosban. Emögött nemcsak a kormányerők sikerei, hanem a felkelők stratégiai megfontolásai is tetten érhetők: a nagy, esetenként száz fölötti halálos áldozatot követelő terrortámadások, mint a főváros Zoobe kereszteződésében 2017 októberében végrehajtott merénylet,<sup>50</sup> valójában kontraproduktívnak bizonyultak, mert kivívták a civil társadalom haragját. Nem véletlen, hogy 2015-től kezdve az as-Sabáb inkább a katonai-kormányzati célpontok támadására helyezte a hangsúlyt.

Ugyanakkor az equilibrium a dzsihádisták számára is kényelmes helyzetet teremtett, mert az évtizedes szakadatlan harcok után csökkenthették műveleti tempójukat, konszolidálhatták saját pozícióikat a megszállt területeken, illetve felvehették a harcot az Iszlám Állam 2015-től megjelenő csoportjaival, amelyekben stratégiai riválist láttak.

A fennálló viszonyok 2022 kora nyarán változtak meg radikálisan, amikor Hiiraan tartományban az elsősorban a Xawaadle klánhoz tartozó közösségek fellázadtak az as-Sabáb túlzott adóztatása ellen. Az általános elégedetlenség mögött az állt, hogy a dzsihádisták nem vették figyelembe az elmúlt évek katasztrofális szárazságát, amely súlyos pusztítást végzett az állatállományban, és egyes közösségeket az éhínség szélére sodort.<sup>51</sup> A magukat a tradicionális szomáliai viselet után Máawisley-nek nevező önvédelmi milíciák létszáma gyorsan növekedett, és egyes becslések szerint Hirshabeelle és Galmudug szövetségi tagállamokban hamarosan elérte a 10 000 főt.<sup>52</sup> Noha korábban is törtek ki kisebb felkelések a dzsihádisták befolyása ellen, azok általában lokális jellegűek voltak, és hamar véget

<sup>47</sup> Minderről részletesen lásd Williams 2018.

<sup>48</sup> Erről részletesen lásd *Al-Shabaab as a Transnational Security Threat*. [online], 2016. 03. Forrás: IGAD ISSP – Sahan Research [2024. 07. 30.].

<sup>49</sup> Erről részletesen lásd Marsai Viktor (2019): *Út a vadonba – Afrikai dzsihádisták csoportok támadásai katonai bázisok ellen*. *SVKI Elemzések*, (25), 1–14.

<sup>50</sup> Dhaysane, Mohammed: *Somalia Marks 5th Anniversary of Deadliest Terror Bombing in Its History*. [online], 2022. 10. 14. Forrás: aa.com [2024. 07. 31.].

<sup>51</sup> Cruickshank, Paul (2022): *A View from the CT Foxhole: Harun Maruf, Senior Editor, Voice of America Somali*. *CTC Sentinel*, 15(11), 10–20.

<sup>52</sup> *Malawisley: A Double-Edged Sword in the Fight Against Al-Shabaab*. [online], 2023. 09. Forrás: Rift Valley Institute [2024. 07. 31.], 4.

érték. A Ma'awisley-ek azonban Szomália egyik legerősebb klánjától kaptak támogatást, amelyhez a kezdeti sikerek után más klánok is csatlakoztak. Ugyanakkor a Xawaadle erős kormányzati pozíciókkal rendelkezett Mogadishuban és Hirshabeelle legfontosabb városában, Beledweynében is. Ráadásul a felkelés egy karizmatikus vezetőt is kapott Hiiraan tartomány kormányzója, a szintén Xawaadle Cali Yeyte Osman személyében, aki sok esetben a frontvonalból irányította csapatait.<sup>53</sup>

Fontos aláhúznunk, hogy a Ma'awisley felkelése organikus mozgalom volt, és eredetileg nem állt fenn kapcsolat Mogadishu és a felkelők között. Kampányígéretei ellenére Xasan Maxamuud és kormánya, illetve a Szomáliai Nemzeti Hadsereg (SNA) nem állt készen az as-Sabáb elleni offenzívára. Ugyanakkor Maxamuud felismerte a momentumot, és 2022 augusztusában „totális háborút” hirdetett a dzsihádisták ellen.<sup>54</sup> Évek óta ez volt az első offenzíva, amelyben a szomáli erők játszották a vezető szerepet, és a külső szövetségesek csak támogatóként jelentek meg mögöttük. 2022 végéig a kormányerőknek több tucat települést és több ezer négyzetkilométernyi területet sikerült visszafoglalniuk Hirshabeelle és Galmudug államokban, miközben több száz as-Sabáb-harcossal végeztek.<sup>55</sup> 2023 elejére azonban az offenzíva tempója jelentősen csökkent. A súlyos harcokban mind az SNA, mind a Ma'awisley súlyos veszteségeket szenvedett. Különösen nagy kiesést jelentettek a szomáli hadsereg számára az Egyesült Államok által kiképzett könnyűdandár (Danab) és a törökök által kiképzett erők (Goorgoor) elesett és megsebesült katonái: egyes információk szerint ezek az elit alakulatok 2023 tavaszára elvesztették állományuk 25–30%-át.<sup>56</sup> Az offenzíva kapcsán – akárcsak a 2012–15 közti időszakban – már a kezdetektől az volt a fő kérdés, hogy az SNA és az FGS képesek lesznek-e megtartani és megszervezni a felszabadított területeket. Korábban ugyanis többször is előfordult, hogy a kormányerők bevonultak egy-egy területre, majd miután nem tudták tartani a pozícióikat, feladták azt, a visszatérő as-Sabáb pedig kegyetlen bosszút állt azokon, akik bármilyen formában is együttműködtek a hadsereggel és Mogadishuval. Mindez komoly bizalmi és hitelességi válsághoz vezetett, és nagyban akadályozta a dzsihádisták visszaszorítását. A 2022-es offenzíva során az első nehézségek akkor jelentkeztek, amikor a szövetséges erők kiléptek a Xawaadle klán magterületéről, és elszakadtak a nagyobb központoktól. Az első súlyos vereség novemberben érte a kormányerőket, amikor a galmudugi Maxaas körzetből kiinduló hadműveleteik során elfoglalták Wabxo városát, amely 15 évig állt a dzsihádisták ellenőrzése alatt. Pár nap után azonban a szövetségesek kivonultak a területre Maxaasba, mivel félték, hogy az as-Sabáb elvágja és lerohanja őket. Történt ez annak ellenére, hogy saját bevallása szerint az SNA 200 felkelővel végzett a műveletek során.<sup>57</sup> Ez és az ezt követő területfeladások szép lassan erodálták a kezdeti sikereket. A dzsihádisták hamarosan újraszervezték magukat a Shabeelle folyó keleti partján, és lényegében szabadon tevékenykedtek a Hirshabeelle és Galmudug államok

<sup>53</sup> *Back to the Military Drawing Board*. [online], 2023. 10. 16. Forrás: Africa Confidential [2024. 08. 01.].

<sup>54</sup> Dhaysane, Mohamed: *Somalia's President Vows 'Total War' Against al-Shabab*. [online], 2022. 08. 24. Forrás: VOA News [2024. 08. 01.].

<sup>55</sup> Hansen, Stig Jarle (2023): *Can Somalia's New Offensive Defeat al-Shabaab?* *CTC Sentinel*, 16(1), 19–24.

<sup>56</sup> Interjú egy szomáli újságíróval, Washington D.C., 2023. március.

<sup>57</sup> *Somali Government Forces Pull Out a Key Town in Galgadud Region*. [online], 2022. 11. 13. Forrás: Hiiraan Online [2024. 08. 01.].

közi határterületeken. Sőt, képesek voltak új frontot nyitni a galmudugi Dhuusamareeb város körzetében is. Különösen árukkodó volt, hogy az as-Sabáb déli központjában, a Jubba folyó völgyében nem került sor támadó műveletekre: az itteni két szövetségi állam, Jubaföld és a Délnyugati Adminisztráció nem csatlakozott a támadáshoz. Így egyrészt a szélsőségesek vissza tudták ide vonni leharcolt erőiket, másrészt szükség esetén erősítést tudtak küldeni a galmudugi és hirshabeelle-i frontra.<sup>58</sup>

Habár az FGS újra és újra bejelentette az offenzíva folytatását, sőt külső szereplők további bevonása is felmerült, ezek nem realizálódtak, illetve késtek. 2023 nyarán aztán úgy tűnt, hogy a műveletek újabb lendületet kaptak. Az SNA ismét támadólag lépett fel, és visszafoglalta a galmudugi Ceel Buurt, amely csaknem két évtizede szolgált az as-Sabáb műveleti bázisaként. Három nappal később azonban a kormányerők megsemmisítő vereséget szenvedtek a frissen felszabadított Coosweyennél, ahol a dzsihádisták lerohanták az SNA még nem kellően konszolidált védelmi pozícióit. A különféle meg nem erősített források 100 és 200 közötti halotról beszéltek, és az SNA feladta Ceel Dheert, Masagawayt, Ga'adot és Budbudot.<sup>59</sup> A coosweyeni összecsapásban megsemmisült az SNA offenzív képességeinek jelentős része, ami a támadó műveletek beszüntetését eredményezte. Kisebb akciók ugyan a következő hónapokban is előfordultak, 2024 júliusában például a dzsubaföldi erőknek az SNA-val együttműködve sikerült néhány falut visszafoglalniuk Alsó- és Közép-Jubba tartományokban.<sup>60</sup> Összességében azonban a pillanat elmúlt, a felkelők rendezték soraikat, és a 2022. évi remény az as-Sabáb megtörésére a múlté lett. Sőt, amerikai kormányzati források szerint 2024 közepére a dzsihádisták a korábban elvesztett területek jelentős részét visszaszerezték.<sup>61</sup>

## A geopolitika csapdájában

Már a szomáli belpolitika kapcsán is szóba került a külső szereplők befolyása az Afrika szarván zajló folyamatokra. Itt most nincs lehetőség ennek részletes elemzésére, csak egyetlen fontos elemet szeretnénk kiemelni, a 2024. január 1-jei etióp–szomáliföldi szándéknyilatkozatot (MoU), amely alapjaiban forgatta fel a térség viszonyait. Habár már 2016-ban is sor került egy nemzetközi megállapodásra az Egyesült Arab Emírségek, Etiópia és Szomáliföld részvételével a berberai kikötő fejlesztéséről és használatáról, az nem mutatott Hargeysa függetlenségének elismerése felé. Az etióp–szomáliföldi MoU aláírása utáni sajtótájékoztaton, illetve kormányzati platformokon azonban mind etióp, mind szomáliföldi részről elhangzottak olyan nyilatkozatok, hogy Addisz-Abeba el fogja ismerni a szakadár térség önállóságát. A napvilágot látott információk szerint (a szándéknyilatkozat szövegét nem hozták nyilvánosságra) a berberai kikötő használata

<sup>58</sup> Lásd Hansen 2023: 23.

<sup>59</sup> Maruf, Harun: *Somalia Military Offensive Suffers Setback as Troops Retreat*. [online], 2023. 08. 29. Forrás: VOA News [2024. 08. 02.]; *Al Shabaab Counter-Attack Inflicts Losses on Somali Troops*. [online], 2023. 08. 28. Forrás: Reuters [2024. 08. 02.].

<sup>60</sup> *The Looming Threat: A Resurgence of Islamic State and Inter-Clan Fighting in Somalia*. [online], 2024. 07. 31. Forrás: ACLED [2024. 08. 02.].

<sup>61</sup> Babb, Carla: *Al-Shabab Reverses Somali Force Gains, Now Working With Houthis in Somalia*. [online], 2024. 06. 17. Forrás: VOA News [2024. 08. 02.].



mellett Etiópia egy 20 kilométeres tengerparti szakasz bérleti jogát szerzi meg 50 évre, amely az ismét felépítendő etióp haditengerészet bázisául fog szolgálni. Redwa Hussein, Abij Ahmed korábbi nemzetbiztonsági főtanácsadója és az etióp hírszerzés vezetője arról is beszélt, hogy cserébe Szomáliföld részesedést szerez az Ethiopian Airlinesból.<sup>62</sup> Habár 2024 szeptember végéig semmi sem realizálódott a tervezetből, a MoU óriási felháborodást váltott ki Mogadishuban, és történelmi mélységekbe rántotta le az etióp–szomáli kapcsolatokat.

Annál is inkább, mert Szomália és szövetségesei nem késlekedtek a válasszal. Ebben számíthattak a nemzetközi közösség támogatására, az EU-tól az Egyesült Államokon át Kínáig kiálltak az ország területi integritása mellett. De Mogadishu nem érte be ennyivel, és látványos külső építkezésbe kezdett, amelynek 2024 augusztusára egy korábban nem látott erősségű egyiptomi–szomáliai megállapodás lett az eredménye.

Egyiptom már évek óta fokozott figyelemmel volt Afrika szarva iránt, és kereste a lehetőségét, hogyan ellensúlyozhatná a térség hegemon hatalmát, Etiópiát, amelynek gátépítési projektje súlyos fenyegetésként jelent meg Kairóban. Éppen ezért már 2020-ban felmerült, hogy az átalakuló afrikai unió műveletbe, az AMISOM-ot váltó ATMIS-ba egyiptomi katonák érkezzenek.<sup>63</sup> Ekkor azonban ez nem valósult meg. Az ATMIS mandátuma azonban 2024 decemberében véget ér, és az új névre keresztelt AUSSOM-nak is szüksége lesz külföldi békefenntartókra. Az AMISOM és az ATMIS jelentős részét etióp erők adták, sőt bilaterális alapon is több ezer etióp katona tartózkodik Szomália területén, hogy támogassa az as-Sabáb elleni harcot (a Szomáliában állomásozó etióp erők létszámát 10 000 főre becsülik a források).<sup>64</sup> A MoU megkötése után azonban a szomáli kormány kijelentette, hogy az etióp erők nem képezhetik részét az AUSSOM-nak, és el kell hagyniuk az országot. Noha több szövetségi állam is ellenvéleményének adott hangot, attól tartva, hogy biztonsági vákuum keletkezik, amit aztán a dzsihádisták töltenek be, Mogadishu nem engedett a kérdésben.<sup>65</sup>

Egyiptom számára így kiváló lehetőség adódott az AUSSOM-mal. Kairó a terrorellenes küzdelemre hivatkozva konstruktív szerepben feltűnve telepíthet erőket közvetlenül az etióp határ mellé. A védelmi együttműködés értelmében a különféle értesülések szerint mintegy 10 000 egyiptomi katona érkezik majd az országba, 5 000 az AUSSOM-ba, 5 000 pedig bilaterális együttműködés keretében.<sup>66</sup> Ráadásul Kairó – szemben korábbi hezitálásával – most gyorsan cselekedett: augusztus végén légi úton megérkeztek az első egyiptomi katonák és fegyverszállítmányok a szomáli fővárosba, szeptember közepére pedig további erők, immár egy szállítóhajó fedélzetén. A dolog érdekessége, hogy helyi információk

<sup>62</sup> Dahir, Abdi Latif: *Why a Port Deal Has the Horn of Africa on Edge*. [online], 2024. 01. 02. Forrás: The New York Times [2024. 08. 03.].

<sup>63</sup> Interjú egy egyiptomi diplomatával, Kairó, 2020. március.

<sup>64</sup> Hendawi, Hamza: *Ethiopia Alarmed as Egypt Sends Special Forces and Arms to Somalia*. [online], 2024. 08. 29. Forrás: The National [2024. 09. 25.].

<sup>65</sup> *Bakool Region Joins Growing Opposition to Planned Deployment of Egyptian Soldiers in Somalia*. [online], 2024. 08. 31. Forrás: Horn Observer [2024. 09. 25.].

<sup>66</sup> Asem, Sondas: *Egypt's Military Ties With Somalia Defy Ethiopian Ambitions and Tilt Power Dynamic*. [online], 2024. 09. 13. Forrás: Middle East Eye [2024. 09. 25.].



szerint páncéltörő fegyverek és légvédelmi eszközök is érkeztek a szállítmánnyal, amelyek nem tipikus kellékei a harckocsikkal és légierővel nem rendelkező szélsőségesek elleni küzdelemnek.<sup>67</sup>

Etiópia a saját részéről élénken tiltakozott a telepítés ellen,<sup>68</sup> ugyanakkor érdemben nem tudta azt akadályozni. A fejlemények hatására több szakértő is regionális eszkalációtól tart,<sup>69</sup> de egyelőre nem világos, hogy ez bármelyik félnek is érdeke lenne. Tény ugyanakkor, hogy az etióp–szomáliföldi megállapodás és az egyiptomi telepítés tovább növelte a feszültséget és a bizalmatlanságot egy olyan régióban, ahol eleve rendkívül törekenyek az állapotok. A külső hatalmak versengése pedig a korábbi években is inkább csökkentette, mint növelte Szomália stabilitását.

## Összegzés

Az 1990-es és 2000-es évek mélypontjához képest a szomáliai belpolitikai és biztonsági helyzet érdemi változáson ment keresztül 2024-re. Az ország bukottból törekeny állammá vált, és a korábbi, lényegében papíron létező kormányok és intézmények valós entitásokká fejlődtek valós tevékenységek elvégzésére. Ez kétségtelen eredmény, annak ellenére, hogy Szomália továbbra is a világ egyik leginstabilabb állama.

Ugyanakkor az elmúlt másfél évtized két olyan tényezőre is rámutatott, amelyek a szomáli állam- és békeépítés alapvető strukturális akadályai. Az egyik a szomáli elit zéró összegű játék megközelítése, amely az érdemi kooperáció és konszenzusok legfőbb akadályja. Mivel az as-Sabáb jelenleg nem jelent egzisztenciális fenyegetést a szövetségi és tagállami kormányzatok számára, jól kivehetően megindult a helyi – általában klánalapokon álló – küzdelem az erőforrásokért és a hatalomért. Olyannyira, hogy a felek esetenként a fegyveres összecsapástól sem riadnak vissza. Ennek legfontosabb áldozata a szélsőségesek elleni harc: az as-Sabáb legyőzése ugyanis elképzelhetetlen egy elkötelezett egységfront nélkül. Nem véletlen, hogy többen is rámutattak: az ország legnagyobb kihívását már nem a dzsihádisták, hanem a kibékíthetetlen belső ellentétek jelentik.<sup>70</sup>

Ezt csak tovább mélyíti a második tényező, a külső szereplők megjelenése. Azok ugyanis – saját érdekeiket követve – általában megtalálják azokat a politikai csoportokat, szövetségeket, akiken keresztül érvényesíthetik akarataikat a szomáliai politikai, társadalmi és gazdasági élet felett. Ennek eklatáns példáját Szomáliföld jelenti, de mind más szövetségi tagállamok, mind Mogadishu esetében megfigyelhetők azok a külső szereplők, akik összességében inkább növelik, semmint csökkentik a Szomáliában tapasztalható anarchiát. Az ország tehát továbbra is a parciális, illetve külső érdekek csapdájában vergődik, és szemben az előző évek politikai és gazdasági fejlődésével, egyelőre nem nagyon

<sup>67</sup> Sheikh, Abdi: *Egyptian Warship Offloads More Arms to Somalia, Officials Say*. [online], 2024. 09. 23. Forrás: Reuters [2024. 09. 25.]; Karr, Liam – Borens, Avery: *Africa File, September 5, 2024: Egypt, Ethiopia, and Somalia Conflict Looms; IS Gains in Niger; Russia Aids Burkina Faso's Nuclear Energy Push*. [online], 2024. 09. 05. Forrás: Critical Threats [2024. 09. 25.].

<sup>68</sup> Hendawi 2024.

<sup>69</sup> Holleis, Jennifer – Ehl, David: *Could Egypt and Ethiopia's Tensions Escalate Into a War?* [online], 2024. 09. 14. Forrás: DW [2024. 10. 01.].

<sup>70</sup> Lásd Williams 2018: 124.

látszanak a kitorési pontok. Amíg a szomáli klánok és politikusok nem képesek félretenni ellentéteiket, és közös stratégiát kidolgozni – sőt végre is hajtani – az ország stabilizálására, addig a nevető harmadik fél az as-Sabáb lesz, amely lassan két évtizede használja ki nagy sikerrel és rezilienciával a kelet-afrikai viszonyokat. Illetve egyes külső hatalmak, amelyek a fennálló helyzetben is hozzá tudnak jutni azokhoz a forrásokhoz, politikai és gazdasági előnyökhöz, amelyek Afrika szarvára csábítják őket.

## Felhasznált irodalom

- Al-Shabaab as a Transnational Security Threat*. [online], 2016. 03. Forrás: IGAD ISSP – Sahan Research [2024. 07. 30.].
- Al-Shabaab Counter-Attack Inflicts Losses on Somali Troops*. [online], 2023. 08. 28. Forrás: Reuters [2024. 08. 02.].
- Asem, Sondas: *Egypt's Military Ties With Somalia Defy Ethiopian Ambitions and Tilt Power Dynamic*. [online], 2024. 09. 13. Forrás: Middle East Eye [2024. 09. 25.].
- Babb, Carla: *Al-Shabab Reverses Somali Force Gains, Now Working With Houthis in Somalia*. [online], 2024. 06. 17. Forrás: VOA News [2024. 08. 02.].
- Back to the Military Drawing Board*. [online], 2023. 10. 16. Forrás: Africa Confidential [2024. 08. 01.].
- Bakool Region Joins Growing Opposition to Planned Deployment of Egyptian Soldiers in Somalia*. [online], 2024. 08. 31. Forrás: Horn Observer [2024. 09. 25.].
- Barigaba, Julius: *Why Turkey, Atmis Jostle for Control of Mogadishu Port*. [online], 2024. 04. 28. Forrás: The East African [2024. 07. 18.].
- Blue Skies Over Somalia*. [online], 2017. 02. 12. Forrás: Hiiraan Online [2024. 07. 18.].
- Bryden, Matt (2013): *Somalia Redux? Assessing the New Somali Federal Government*. Washington–Lanham: CSIS – Rowman & Littlefield.
- Clan Clashes in Mudug Displace Over 5,820 Individuals, UNHCR Reports*. [online], 2024. 07. 09. Forrás: Hiiraan Online [2024. 07. 30.].
- Cruikshank, Paul (2022): A View from the CT Foxhole: Harun Maruf, Senior Editor, Voice of America Somali. *CTC Sentinel*, 15(11), 10–20. Online: <https://ctc.westpoint.edu/a-view-from-the-ct-foxhole-harun-maruf-senior-editor-voice-of-america-somali/>
- Dahir, Abdi Latif: *Why a Port Deal Has the Horn of Africa on Edge*. [online], 2024. 01. 02. Forrás: The New York Times [2024. 08. 03.].
- Dhaysane, Mohammed: *Somalia Marks 5th Anniversary of Deadliest Terror Bombing in Its History*. [online], 2022. 10. 14. Forrás: aa.com [2024. 07. 31.].
- Dhaysane, Mohamed: *Somalia's President Vows 'Total War' Against al-Shabab*. [online], 2022. 08. 24. Forrás: VOA News [2024. 08. 01.].
- FMS Leaders Rule Out Universal Suffrage in Upcoming Elections, Invite Pres Farmajo and PM Khaire to Dhusamareb for Negotiations*. [online], 2020. 07. 13. Forrás: Hiiraan Online [2024. 07. 23.].
- Hansen, Stig Jarle (2013): *Al-Shabaab in Somalia. The History and Ideology of a Militant Islamist Group*. London: Hurst. Online: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199327874.001.0001>
- Hansen, Stig Jarle (2023): Can Somalia's New Offensive Defeat al-Shabaab? *CTC Sentinel*, 16(1), 19–24. Online: <https://ctc.westpoint.edu/can-somalias-new-offensive-defeat-al-shabaab/>
- Hendawi, Hamza: *Ethiopia Alarmed as Egypt Sends Special Forces and Arms to Somalia*. [online], 2024. 08. 29. Forrás: The National [2024. 09. 25.].
- Holleis, Jennifer – Ehl, David: *Could Egypt and Ethiopia's Tensions Escalate Into a War?* [online], 2024. 09. 14. Forrás: DW [2024. 10. 01.].
- Jubbaland Warns Instigators as Clan Conflict in Luuq Escalates With Over 10 Dead*. [online], 2024. 07. 07. Forrás: Hiiraan Online [2024. 07. 30.].

- Karr, Liam – Borens, Avery: *Africa File, September 5, 2024: Egypt, Ethiopia, and Somalia Conflict Looms; IS Gains in Niger; Russia Aids Burkina Faso's Nuclear Energy Push*. [online], 2024. 09. 05. Forrás: Critical Threats [2024. 09. 25.].
- Khalif, Abdulkadir: *Somalia's Opposition Candidates Demand Dissolution of Electoral Teams*. [online], 2020. 11. 27. Forrás: The East African [2024. 07. 11.].
- Lewis, Ioan M. (2002): *A Modern History of the Somali*. Ohio: Ohio University Press.
- Ma'awisley: A Double-Edged Sword in the Fight Against Al-Shabaab*. [online], 2023. 09. Forrás: Rift Valley Institute [2024. 07. 31.].
- Marsai Viktor (2011): A szomáliai kalózok és az EU Atalanta missziója. *Nemzet és Biztonság*, 4(4), 66–76. Online: [https://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/marsai\\_viktor-a\\_szomaliai\\_kalozok\\_es\\_az\\_eu\\_atalanta\\_misszioja.pdf](https://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/marsai_viktor-a_szomaliai_kalozok_es_az_eu_atalanta_misszioja.pdf)
- Marsai Viktor – Hettyey András (2013): *Szomália. Állami összeomlás és konszolidációs kísérletek Afrika szarván*. Pécs: Publikon Kiadó.
- Marsai Viktor (2018): A 2018-as etióp változásokról I. *SVKK Elemzések*, (1), 1–13. Online: <https://bit.ly/3QIHVJG>
- Marsai Viktor (2019): Út a vadonba – Afrikai dzsihádisták csoportok támadásai katonai bázisok ellen. *SVKI Elemzések*, (25), 1–14. Online: <https://bit.ly/4hJqGAE>
- Maruf, Harun: *Somalia Military Offensive Suffers Setback as Troops Retreat*. [online], 2023. 08. 29. Forrás: VOA News [2024. 08. 02.].
- Maruf, Harun: *Somalia Seizes Nearly \$10M From UAE Plane in Mogadishu*. [online], 2018. 04. 08. Forrás: VOA News [2024. 07. 22.].
- McCormik, Ty: *Somalia's Presidential Election for 14,000 People*. [online], 2016. 09. 20. Forrás: Foreign Policy [2024. 07. 11.].
- Menkhaus, Ken (2007): The Crisis in Somalia: Tragedy in Five Acts. *African Affairs*, 106(424), 357–390. Online: <https://doi.org/10.1093/afraf/adm040>
- Okello, Christina: *Somali President Visits Ethiopia ... At Last*. [online], 2017. 05. 03. Forrás: RFI [2024. 07. 18.].
- Pásztor, Szabolcs (2018): The New Wave of Currency Devaluations in Africa – Will the Devalued Birr Help the Coffee Exports? *Afrika Tanulmányok*, 12(4), 101–118. Online: <https://doi.org/10.15170/AT.2018.12.4.7>
- President Mohamud Accuses Al-Shabab of Instigating Clan Conflicts to Disrupt Military Operations*. [online], 2024. 07. 07. Forrás: Hiiraan Online [2024. 07. 30.].
- President Mohamud Boosts Morale of Troops in Visit to Mahas Forward Operating Base*. [online], 2023. 09. 06. Forrás: Radio Dalsan [2024. 07. 28.].
- Puntland and Jubaland Depart Mogadishu After Talks Failed*. [online], 2021. 04. 13. Forrás: Keydmedia [2024. 07. 21.].
- Puntland Withdraws Recognition of Somali Federal Government Following Historic Constitutional Amendment*. [online], 2024. 03. 30. Forrás: Hiiraan Online [2024. 07. 28.].
- Qatar and Somalia Deny NYT's Bombing News Report*. [online], 2019. 07. 23. Forrás: Al Jazeera [2024. 07. 22.].
- Rival Groups Clash in Somali Capital Over President's Mandate*. [online], 2021. 04. 25. Forrás: Al Jazeera [2024. 07. 23.].
- Rival Groups From Somalia's Army Fight at Former UAE Training Facility*. [online], 2018. 04. 28. Forrás: Africa News [2024. 07. 22.].
- Shaban, Abdur Rahman Alfa: *Ethiopia, Eritrea, Somalia Summit: Integration, United Voice, Security Tops Agenda*. [online], 2018. 11. 08. Forrás: Africa News [2024. 07. 21.].
- Sheikh, Abdi: *Egyptian Warship Offloads More Arms to Somalia, Officials Say*. [online], 2024. 09. 23. Forrás: Reuters [2024. 09. 25.].
- Somali Government Forces Pull Out a Key Town in Galgadud Region*. [online], 2022. 11. 13. Forrás: Hiiraan Online [2024. 08. 01.].
- Somalia and the Gulf Crisis*. [online], 2018. 06. 05. Forrás: International Crisis Group [2024. 07. 22.].
- Somalia Chides Its Regions for Cutting Ties With Qatar*. [online], 2017. 09. 22. Forrás: Al Jazeera [2024. 07. 21.].
- Somalia Elects Hassan Sheikh Mohamud as New President*. [online], 2022. 05. 15. Forrás: Al Jazeera [2024. 07. 24.].
- Somalia: Puntland State Dissociates Itself From Mogadishu*. [online], 2023. 01. 11. Forrás: Africa News [2024. 07. 28.].

- Somalia: Turkish Firm Takes Over Management of Mogadishu Airport.* [online], 2013. 09. 16. Forrás: AllAfrica [2024. 07. 18.].
- Somalia Uproar Continues After Arrest of Former Al-Shabab No. 2 Who Was Running for Office.* [online], 2018. 12. 15. Forrás: NBC News [2024. 07. 24.].
- Somalia's President Farmajo Jets Off to Jordan for Arab League Summit.* [online], 2017. 03. 28. Forrás: Garowe Online [2024. 07. 18.].
- Tárik Meszár (2023): Az Egyesült Arab Emírségek geopolitikai szerepe és a technológiai innovációkhoz fűződő kapcsolata. In Virág Barnabás – Horváth Marcell: *Geopolitikai ébredések. A fenntartható jövő megteremtése Eurázsia korának hajnalán.* Budapest: MNB, 127–148.
- The Fund for Peace: *Fragile States Index.* [online], 2024. Forrás: fragilestatesindex.org [2024. 07. 09.].
- The Looming Threat: A Resurgence of Islamic State and Inter-Clan Fighting in Somalia.* [online], 2024. 07. 31. Forrás: ACLED [2024. 08. 02.].
- The Role of 4.5 in Democratization and Governance in Somalia. Implications and Considerations for the Way Forward.* [online], 2023. 05. 22. Forrás: Reliefweb/Rift Valley Institute [2024. 07. 11.].
- Villa Somalia Reacts to Prime Minister's Speech.* [online], 2016. 12. 04. Forrás: Hiiraan Online [2024. 07. 18.].
- Walsh, Declan – Dahir, Abdi Latif: *The Bureaucrat From Buffalo Who Pushed Somalia to the Brink.* [online], 2021. 04. 30. Forrás: The New York Times [2024. 07. 22.].
- Williams, Paul D. (2018): *Fighting for Peace in Somalia. A History and Analysis of the African Union Mission (AMISOM), 2007–2017.* Oxford: Oxford University Press.
- Yusuf, Zakaria – Khalif, Abdul: *The Regional Risks to Somalia's Moment of Hope.* [online], 2017. 02. 22. Forrás: International Crisis Group [2024. 07. 18.].